

м'язової тканини виражається в тому, що у диких форм в результаті природного відбору, а у домашніх свиней в результаті штучного відбору і гібридизації, на кожному етапі онтогенезу більш інтенсивно розвиваються ті групи м'язів або частин тіла, які забезпечують збереження життя особини. Ці властивості виникли в процесі мікроеволюції виду і закріпилися спадково.

Встановлено, що при одомашнення свиней збільшується частка м'язів, що складають мускулатуру тазу і поперекового відділу хребта, у домашніх тварин збільшується швидкість росту всіх груп м'язів статури.

Вивчення формування кістково - м'язової системи в процесі онтогенезу свиней показало відмінності в процесах остеогенезу і еритропоезу. Більш висока інтенсивність остеогенезу характерна для домашньої свині, що показано при морфологічному та гістологічному вивченні гомілкової кістки.

УДК 636.082 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН ПОРОДНОГО ГЕНОФОНДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА УКРАЇНИ

І. В. Гузєв

Інститут розведення і генетики тварин НААН

Позитивний факт розширення породного різноманіття спеціалізованої м'ясної худоби за останні $\frac{3}{4}$ століття далеко не завжди супроводжувався пропорційним збільшенням чистопорідного представництва в межах кожної породи (Гузєв І. В., 2012).

До цього необхідно ще відверто додати наявність в нашій країні доволі негативної тенденції, яка часто спостерігається, явного зниження інтересу, а краще сказати уваги як з боку наукової спільноти, так і, особливо, з боку виконавчої влади, до новоствореної породи, зразу після її офіційної апробації та затвердження. Між іншим, реальністю є те, що динаміка племінного поголів'я м'ясної худоби дуже тісно пов'язана з безперервним отриманням спеціальних державних дотацій на його утримання і розширене відтворення та здешевлення племінного продажу. Перебої у даних напрямках державного фінансування разом із несвоєчасними відповідними виплатами призводять до чергового скидання поголів'я. Цьому об'єктивно сприяють і занадто низькі закупівельні ціни на товарну продукцію, а часто і племінний молодняк (за відсутності платоспроможного попиту) спеціалізованої м'ясної худоби. В цих умовах в особливо важкому положенні опиняються найкрупніші континентальні породи франко-італійського кореня (в тому числі і наша українська м'ясна),

найкращим чином пристосовані до максимального використання індустріальних (високо витратних) виробничих технологій.

З іншого боку, не дивлячись на те, що доволі багато наукових праць (Миниш Г., Фокс Д., 1986; Буркат В.П., 1999; Буркат В.П., Бородай І.С., 2005), в тому числі і нами надрукованих раніше (Мельник Ю.Ф., Зубець М.В., Буркат В.П. та ін., 1999, 2000, 2009; Гузев І.В., 2000, 2002, 2003, 2005; Гузев І.В., Чиркова О.П., Йовенко В.В. та ін., 2001; Гузев І.В., Чиркова О.П., Марченко Н.І. та ін., 2002; Зубець М.В., Буркат В.П., Гузев І.В. та ін., 2003, 2005; Микитюк Д.М., Буркат В.П., Гузев І.В., 2004; Зубець М.В., Гузев І.В., Чиркова О.П. та ін., 2005; Гузев І., Чиркова О., Неумивака В. та ін., 2007; Гузев І., Чиркова О., Ментю І. та ін., 2009; Гузев І.В., Чиркова О.П., 2010; Гузев І.В., Вдовиченко Ю.В., Дєдова Л.О. та ін., 2010), було присвячено опису і загальній оцінці генофонду різних або усіх, які використовуються в Україні, порід великої рогатої худоби м'ясного напрямку продуктивності, – серйозних досліджень (і оцінок, ідентифікацій) станів реальних ризиків (зникнення) практично ні для одної породної популяції до сих пір проведено не було. За ради справедливості потрібно відмітити відсутність задля цього достатньо простої, зрозумілої, коректної та всесвітньо зіставлявальної методичної бази, яку було розроблено і опубліковано автором в цьому році (Гузев І.В., 2012). Керуючись нею, ідентифікуємо ступені ризику, в яких перебувають племінні ресурси м'ясного скотарства нашої країни.

Максимальний ступінь небезпеки – статус *Критичний* (без контролю або підтримки) однозначно демонструють п'ять зарубіжних генофондових (резервних для України) об'єктів, які взагалі не мають в країні сформованої племінної бази, а саме породи: кіан, мен-анжу, шортгорн, санта-гертруда і гаскон. Остання французька порода представлена у нас лише своїм генетичним матеріалом (спермою). А чотири попередні, зафіксовані інформаційною базою даних (ІБД) Агентства з ідентифікації і реєстрації, представлені тільки поодинокими тваринами (від 2–3 корів, як у мен-анжу, шортгорна і санта-гертруди до 22 тварин, у тому числі 15-ти корів – у кіанської породи), що розпорошені за особистими господарствами населення 13-ти областей України. Але, за великим рахунком, це не біда, оскільки поки що є реальна можливість поповнення їх генофонду в нашій країні (за потребою, яка до речі існує) через закупівлю племінних (генетичних) ресурсів із-за кордону (звичайно краще з країн їхнього походження).

У третьому статусі – *Критичний, що контролюється* – опинилися, після зниження на одну категорію оцінки, по дві вітчизняні та зарубіжні м'ясні породи. Першій з них – нашій найстарішій, аборигенній, «історичному пам'ятнику української сільської культури» – сірій українській знижено на градацію статус за вкрай недостатню кількість (як для національного надбання) племінних стад і оновленого числа чистопородних самиць. Дуже гірко визнавати її реальне теперішнє положення (Чиркова О.П., 2007; Гузев І.В., Чиркова О.П., Ковтун С.І. и др., 2007; Guziev I.V., Tchirkova O.P., Podobna V.E. et al., 2009; Гузев І.В., Арнаут К.О., Подобна Б.Є.

та ін., 2010; Guziev I.V., Tchirkova O.P., Podoba V.E. et al., 2011), а, між іншим, ще століття тому вона займала провідне місце в українському скотарстві, землеробстві й торгівлі, зокрема сіллю. Хоча і треба відмітити відрадну стабілізацію останнім часом її племінного поголів'я, а протягом останніх десяти років – навіть деякого збільшення поголів'я корів (на 220), племінних господарств (на 2) та розповсюдження племінних особин (ще на дві області, крім Дніпропетровської та Херсонської, вона зараз розводиться ще й у Київській і Донецькій областях).

Другій з них – нашій першій із новостворених – українській м'ясній (Кравченко Н.А., 1979; Погребняк П.Л., 1979; Лукаш В.П., Шевченко В.І., 1984; Вінничук Д.Т., Гармаш І.О., 1992; Зубець М.В., 1994; Чиркова О.П., 1997) – оцінку знижено за рахунок загрозливих темпів втрати племінних базових господарств з її розведення (яких залишилось лише 5), а отже і племінного маточного поголів'я (за останні 10 років на 317 корів) (Гузев І.В., Чиркова О.П., 1999; Гузев І.В., Вдовиченко Ю.В., Чиркова О.П., 2007), практичної відсутності штучного осіменіння в стадах (за наявності достатньої кількості спермопродукції високоцінних плідників в генофондових кріосховищах) та надмірним використанням живих чистопородних (але далеко не кращої якості) шаролезьких, а інколи навіть і світлих аквітанських бугаїв.

Ці дві породи мають особливе значення першопроходців у формуванні відносно нової для України галузі спеціалізованого м'ясного скотарства і тому повинні назавжди залишатися, може дещо попереду з іншими вітчизняними породами, нашою головною турботою щодо забезпечення безумовного збереження їх генофонду не лише задля скорого відродження і нового становлення галузі, а й для охорони історичної пам'яті, нашої національної спадщини.

Третій і четвертій породам – шароле і лімузину – довелося знижувати на ранг категорію з огляду на малу чисельність чистопородних стад і оновленого племінного маточного поголів'я.

Решта чотири зарубіжні породи (геррефорд, світла аквітанська, селерс і п'ємонтезе) отримали даний статус, як і інші свій окремий, завдячуючи лише своїм реальним теперішнім популяційним параметрам, згідно запропонованої нами, класифікаційної методики (без зміщення початкових положень).

В стані небезпеки, що контролюється, знаходяться чотири наші селекційні досягнення: ковельський внутрішньопородний тип (ВПТ) волинської м'ясної, знам'янський ВПТ поліської м'ясної та таврійський і причорноморський ВПТ південної м'ясної порід. І це викликає занепокоєння, особливо стосовно зовсім нещодавно апробованих і затверджених знам'янського ВПТ, що був віднесений до поліської м'ясної породи, та останньої із виведених – південної м'ясної породи. Для них, щоб не сповзти до критичного стану, вкрай необхідні: розширене відтворення наявного племінного поголів'я, збільшення обсягів штучного осіменіння, активізація племінного продажу надремонтного молодняка та створення мережі дочірніх господарств.

Мінімальним ступенем незахищеності, або станом *Уразливий* характеризуються породи: поліська м'ясна (Білошицький В.М., Мельник Ю.Ф., Пищолка В.А. та ін., 2003) і вітчизняна симентальська м'ясна (Гузев І.В., Чиркова О.П., 2006; Гузев І.В., Вдовиченко Ю.В., Дєдова Л.О. та ін., 2010), що створюється. При цьому вони також потребують селекційної та організаційної уваги задля того, щоб якомога швидше сягнути верхньої межі станів ризику і опинитись у комфортній для нормального існування зоні. Тим більше, що тварини новоствореної поліської м'ясної породи добре адаптовані, ефективно використовують величезні пасовищні угіддя специфічної (маргінальної) української зони Полісся, а створювана українська симентальська м'ясна порода саме зараз готується до апробації як нового селекційного досягнення і поки що останнього із запланованих ще десятки років потому.

Сьогодні приходить констатувати, що тільки дві породи (одна серед вітчизняних і одна зарубіжного походження), а саме волинська м'ясна (Гузев І.В., Гармаш І.О., Іванчиков В.Ю. та ін., 1998) і абердин-ангус (Гузев І.В. та ін., 2005; Гузев І.В., Ковтун С.І., Мадісон Л.В. та ін., 2006; Гузев І., Шуст П., Степанчук І., 2009; Сірацький Й.З., Федорович Є.І., Гузев І.В. та ін., 2011), які складають близько десятої частини всього генетичного різноманіття української спеціалізованої м'ясної худоби (17 порід і 21 генофондовий об'єкт) перебувають наразі в абсолютно нормальному щодо перспектив виживання статусі – *Поза зоною ризику*. Лише їх майбутнє в Україні, за умов розумного керування її аграрним комплексом, може інспірувати певний, підкріплений чітко ідентифікованим сучасним надійним станом, оптимізм.

Інші наявні в нашій країні племінні ресурси м'ясного скотарства (породи і їх ВПТ), перш за все, вітчизняного походження, які вже потрапили в категорію наших і, отже, через нас – у всесвітній список місцевих – потребують негайної розробки невідкладних заходів різного напрямку щодо підвищення їхнього статусу захищеності з метою прикінцевого виведення із зони ризику, не лише для істотного підняття ефективності селекційного процесу (в кінцевому підсумку), а і задля забезпечення, передусім, на перших етапах раннього реагування, надійного збереження їх генофонду, а з ним і «культурного» біорізноманіття нашого тваринництва.

Серед виявлених двадцяти одного генофондового об'єкту спеціалізованого м'ясного скотарства України лише два (або близько десятої частини) характеризуються в даний час повністю нормальним для існування статусом – *Поза зоною ризику*, а саме породи волинська м'ясна і абердин-ангус.

Мінімальний ступінь незахищеності, або стан *Уразливий* демонструють породи: поліська м'ясна і вітчизняна симентальська м'ясна, що створюється.

В стані небезпеки, що контролюється, знаходяться чотири наші селекційні досягнення: ковельський ВПТ волинської м'ясної, знам'янський ВПТ поліської м'ясної та таврійський і причорноморський ВПТ південної м'ясної порід.

Категорією *Критичний*, що контролюється, оцінюється стан восьми наступних породних популяцій: сіра українська, українська м'ясна, шароле, лімузин, світла аквітанська, салерс, герефорд і п'ємонтезе.

Максимальний рівень небезпеки – статус *Критичний* (без додавання, що контролюється або при підтримці) ідентифіковано у таких п'яти генетичних ресурсів, як кіан, мен-анжу, гаскон, шортгорн і санта-гертруда.

Таким чином, 9/10 усіх племінних ресурсів українського спеціалізованого м'ясного скотарства знаходиться в різному ступені небезпеки зони ризику щодо їх подальшого існування (виживання).

УДК 636:619.9:614.3

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННАЯ ОТРАСЛЬ НАУКИ КАК ФУНДАМЕНТ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ ЗООГИГИЕНЫ И ЭКОЛОГИИ

В. В. Соляник

***РУП «Научно-практический центр Национальной академии наук
Беларуси по животноводству», Республика Беларусь***

Как в научных исследованиях вообще, так аграрном производстве в частности, нельзя противопоставлять друг другу ветеринарные, биологические и сельскохозяйственные науки, а тем более исключать последние из сферы решения проблем зооигиены и экологии.

Игнорирование фундаментальных вопросов зооигиены и экологии при строительстве, например, так называемых «инновационных» свиноводческих предприятий по «суперсовременным» западным технологиям, только за последние два года уже привело к массовому падежу тысяч голов свиней на свинофермах и свинокомплексах ряда районов Республики Беларусь. Однако никто не поставил вопрос о причинах этих явлений, а самое главное – о виновности конкретных лиц различных госорганов за нанесенный государству (и предприятиям) материальный ущерб в особо крупном размере – тыс и млн у.е. Никто не ответил на вопросы: какой реальный срок окупаемости финансовых средств, вложенных в строительство этих животноводческих объектов; когда конкретно будут возвращены в бюджет государства кредитные ресурсы, выделенные на строительство и эксплуатацию этих предприятий; почему одну из «суперплеменных» ферм пришлось, по сути, «перевести» в товарную; кто конкретно будет компенсировать нашей стране упущенную выгоду от падежа животных, от неполучения племенного молодняка и др.

Ученые-основоположники гигиены сельскохозяйственных животных никогда не делили ее на сельскохозяйственную гигиену (зооигиену) и ветеринарную гигиену. По сути, зоотехния и ветеринария в вопросе гигиены